

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

„Béjart Ballet Lausanne“ - ketvirtis amžiaus

2012-12-03

ŽURNALAS: Muzikos Barai

TEMA: Muzika

AUTORIUS: Maja Pliseckaja, Benigna Marija Nekrošiūtė

DATA: 2012-12

„Béjart Ballet Lausanne“ - ketvirtis amžiaus

Maja Pliseckaja, Benigna Marija Nekrošiūtė

Maurice'as Béjart'as (Morisas Bežaras) Lietuvai pažįstamas - mūsų publika net kelis kartus turėjo laimę pamatyti jo kurtus spektaklius. Matė gyvai šokantį jo grupės sielą Jorge Donną, netgi unikalų „Bolero“ pagal M. Ravelio muziką. Prieš penkerius metus, 2007 m. lapkričio 8 dieną, „Siemens“ arenoje rodytas vienas populiariausių baletų pastatymų - nuostabūs „Le Presbytère“ („Ballet for Life“). Šiam Béjart'o spektakliui kostiumus kūrė mados karalius Gianni Versace, skambėjo W. A. Mozarto bei grupės „Queen“ muzika. Baletė genialiai susipynė amžinos temos: gyvenimas, meilė, aistra ir mirtis. Spektaklis tarsi sujungė keturis didžius menininkus: Mozartą, Freddie Mercury su grupe „Queen“, Jorge Donną ir Gianni Versace. Visi keturi genijai mirė jauni, tačiau spėję pajusti gyvenimo grožį, neatsitiktinai spektaklyje skamba „Queen“ daina „It's a Beautiful Day“.

Netrukus po didžiulio meninio sukrėtimo Lietuvą pasiekė liūdna žinia: lapkričio 22 d. mirė Maurice'as Béjart'as...

Šiais metais trupei „Béjart Ballet Lausanne“ sukanka 25-eri. Ketvirtis amžiaus nenutrūkstamos kūrybos, jaudinančios viso pasaulio žiūrovus. Maždaug šimtas pasirodymų per metus - Venecijos „La Fenice“, „Royal Albert Hall“ Londone, Didysis teatras Maskvoje, Kolumbo teatras (Teatro Colón) Buenos Airėse, Šv. Morkaus aikštė Venecijoje, Boboli sodai Florencijoje, Karakalos termos Romoje, Herodo Atiko amfiteatras Atėnuose...

Vienas žmogus, viena trupė. „Béjart Ballet Lausanne“ - vieno didžiausių XX amžiaus choreografų instrumentas. Jo rankos, jo kojos, jo galva. Retai pasitaiko tokios kūrėjo, jo kūrinių ir atlikėjų simbiozės pavyzdžių. Trisdešimt devyni šokėjai, penkiolika skirtingų tautybių, visi išugditi vieno vadovo.

Kas jie?

Šokėjai, trupė, vienuma, valia..

Žmonės – paprasti ir sudėtingi, laisvi ir besikankinantys... kaip mes.

Jie – vardai ant juodos lentos. Jie – šokio džiaugsmas, viltis, vakaro laukimas, publika, žvilgsnis, noras būti pamatytam, nerimas, neviltis...

„Nenorėčiau, kad mano baletai būtų rodomi po mano mirties. Kokia to prasmė? Aš kuriu baletus tam, kad gyvenčiau. Jie manęs neprikels.“

Ir vis dėl to, praėjus penkeriems metams po Maurice'o Bejart'o mirties, „Bejart Ballet Lausanne“ išlieka gyvybingas ir neapleidžia aukščiausių pozicijų. Vienos gastrolės po kitų, vis dar sklinda garsas apie išskirtinės kokybės pasirodymus.

„Nenorėčiau, kad prisimintų mano baletus. Labiau vertinčiau tai, kad prisimintų ir liktų ištikimi jausmams bei emocijoms, kurias sukėlė mano spektakliai“

Šokėjai vis dar skuba į atrankas, o spektakliai atneša tokią pačią sėkmę kaip ir prieš 25 metus. Gilis Romanas, Maurice'o Béjart'o pasirinktas įpėdinis, vadovauja trupei jau daugelį metų ir daro viską, kad išlaikytų M. Bejart'o repertuarą. Keturi pastarieji sezonai buvo ypač vaisingi – naujam gyvenimui prikelti „Šventasis pavasaris“ (*Le Sacre du printemps*), „Ar tai mirtis?“ (*Serait-ce la mort?*), „Sonata trims“ (*Sonate à trois*), „Tai, ką man sako meilė“ (*Ce que l'amour me dit*), „Konkursas“ (*Le Concours*), „Klajojančio draugo giesmė“ (*Le Chant du compagnon errant*), „Dvigubo šešėlio dialogas“ (*Dialogue de l'ombre double*), „Kūjis be šeimininko“ (*Le Marteau sans maître*), „Dionisijos (siuita)“ (*Dionysos (suite)*). Repertuare lieka ir paskutiniai M. Bejart'o sukurti baletai „Meilės šokis“ (*L'Amour la danse*), „Le Presbytère“, „Aplink pasaulį per 80 minučių“ (*Le Tour du monde en 80 minutes*), „Mefisto valsas“ (*Méphisto Valse*) ir kt.

„Šiandien būti pavadintam tradiciniu yra blogiausia, kas gali nutikti, nors tai turėtų būti komplimentas! Tradicija – tai ieškojimas. Žinoma, tai perdavimas iš vieno laikmečio į kitą tam tikrų veikimo būdų, pažiūrų. Tačiau tai neturėtų būti vertinama kaip beskonybė. Perduoti praeities kūrėjų žinių reiškia daryti, kaip jie, o ką gi jie darė? Jie ieškojo, rizikavo, maištavo, dažnai likdavo nesuprasti. Jie niekada nekopijuodavo. Kiekvienas studijavo ir mylėjo savo pirmtakų darbus, ieškojo jų pavyzdžiuose stiprybės eiti toliau: ne aplenkiant kitus, bet pralenkiant save patį.“

Baleto trupė negalėtų gyvuoti vien atnaujindama senus kūrinius. Tai suprasdamas Gilis Romanas nevengia kurti naujų baletų. Savo ankstesnių kūrinių sąrašą – „Apdaras nepadaro vienuoliu“ (*L'Habit ne fait pas le moine*), „Apmąstymai apie Belą“ (*Réflexion sur Béla*), „Banginio echoskopija“ (*Echographie de la baleine*) ir „Sielų kazino“ (*Casino des esprits*) – jis papildė baletais „Aria“, „Sinkopė“ (*Syncope*), visai neseniai – „Ten, kur paukščiai“ (*Là où sont les oiseaux*). Kviečiami ir kiti choreografai – Tony Fabre pastatė „Izmailą“ (*Ismaël*), Sthanas Kabar-Louet sukūrė „Aliziam o-Est“, Julio Arozarena – „Jos daina“ (*Song of Herself*), Joostas Vrouenraetsas, buvęs mokyklos „Rudra“ auklėtinis, realizavo spektaklį „Ex Orbi“. Ir dar du prestižiniai vardai: Jeanas-Chrisophe'as Maillot Monte Karle teminiam vakarui, skirtam rusų baletui, pastatė

spektaklį „Plėšrieji žvėrys“, Lozanoje sukurtas Alonzo Kingo šokio spektaklis „Minčių figūros“ (*Figures of Thought*).

Maurice BÉjart

Maurice'as BÉjart'as gimė Marselyje 1927 metų sausio 1 dieną. Šokėjo karjerą pradėjo Viši 1946 metais, ją tesė greta Janine Charrat, Roland'o Petit, taip pat Londone, trupėje „International Ballet“. Gastrolių Švedijoje metu su Cullberg baletu (1949) atrado ekspresionistinės choreografijos galimybes. Tais metais jis pirmą kartą susidūrė su Igoriu Stravinskiu, bet grįžęs į Paryžių savo pirmiesiems choreografiniams kūriniais vis dėlto pasirinko Chopino muziką. Taip šokėjas tapo choreografu.

1955 metais „Ballets de l'Etoile“ scenoje iš pramintų takų jis pasuka su „Simfonija vienam žmogui“ (*Symphonie pour un homme seul*). Karališkojo teatro „La Monnaie“ Briuselyje direktoriaus Maurice'o Huismano pastebėtas BÉjart'as pastato triumfo sulaukusį I. Stravinskio „Šventąjį pavasarį“ (1959).

1960-aisiais Briuselyje Maurice'as BÉjart'as įkūrė „XX amžiaus baletą“, tarptautinės sudėties trupę, su kuria išmaišė visą pasaulį. Sukūrė spektaklius „Bolero“ (1961), „Mišios dabarties laikams“ (*Messe pour le temps present*) (1967), „Ugnies paukštė“ (*L'Oiseau de feu*) (1970).

1987-aisiais „XX amžiaus baletas“ tampa „BÉjart Ballet Lausanne“, didysis choreografas įsikuria Šveicarijos mieste Lozanoje. 1992 metais jis nusprendžia sumažinti trupę iki trisdešimties šokėjų, kad „vėl atrastų atlikimo esmę“. Tarp daugelio baletų, sukurtų šiai trupei, – „Stebuklingasis mandarinas“ (*Le Mandarin merveilleux*), „Karalius Lyras – Prosperas“ (*King Lear – Prospero*), „Apie Šachrazadą“ (*À propos de Shéhérazade*), „Le Presbytère“, „Mutacija X“ (*Mutation X*), „Šilko kelias“ (*La Route de la soie*), „Apsiaustas“ (*Le Manteau*), „Vaikas karalius“ (*Enfant-Roi*), „Vandenu šviesa ir šviesa“ (*La Lumière des eaux et Lumière*).

Maurice'as BÉjart'as statė dramos spektaklius („Žalioji karalienė“ (*La Reine verte*), „Casta Diva“, „Penki modernūs Nô“ (*Cinq Nô modernes*), „A-6-Roc“), operas („Salomėja“, „Traviata“, „Don Žuanas“), filmus („Beakti“, „Paradoksas apie aktorį“ (*Paradoxe sur le comédien*), taip pat išleido keletą knygų (romaną, atsiminimus, dienoraščius, pjesę). 2007-aisiais, sulaukęs savo 80-ojo pavasario, choreografas sukuria „Šokėjo gyvenimą, papasakotą Zigo ir Piuso“ (*La Vie du danseur racontée par Zig et Puce*).

1970 m. choreografas įsteigė „Mudros“ mokyklą Briuselyje, joje buvo rengiami aktoriai-šokėjai, jiems dėstytas klasikinis šokis, flamenko, dramos menas, dainavimas, grojimas būgnais. 1977 m. BÉjart'as įsteigė „Mudros“ mokyklą Dakare, o 1992 m. – Lozanoje. Pastaroji veikia iki šiol.

Maurice'as BÉjart'as mirė 2007 metų lapkričio 22 dieną, kurdamas savo paskutinį baletą „Aplink pasaulį per 80 minučių“.

***

Maurice'as Bėjart'as laikomas baletu reformatoriumi. Jo kūrybos kryptis – **neoklasika**, t. y. klasikinis šokis, papildytas moderniojo ir liaudies šokio elementais. Visi Bėjart'o spektakliai nepaprastai jausmingi. Choreografas išsiskyrė muzikalumu – kruopščiai parinkdavo muziką, ją raiškiai perteikdavo choreografiniu judesiu. Kompozitorius Igoris Stravinskis Bėjart'ui buvo baletu muzikos kūrybos etalonas. Beje, mėgo ir Richardą Wagnerį. Galbūt šių muzikos istorijoje išskirtinių kompozitorių kūryba ir suformavo muzikinį choreografo mąstymą: savo pastatymuose jis jungdavo iš pirmo žvilgsnio nesietinus muzikos stilius: klasikinę ir **avangardinę**, vakarietišką ir rytietišką muziką, profesionalią ir liaudies kūrybą. Iš šokėjų reikalavė idealios klasikinės mokyklos.

Vienintelis Bėjart'o kūrybos objektas – žmogus. Mylintis, kenčiantis, mirštantis... Sudėtingas, daugialypis. Pavyzdžiui, baletu „Malraux arba dievų metamorfozės“ (*Malraux ou la métamorphose des dieux*) pagrindinį vaidmenį šoka net penki šokėjai, atskleidžiantys herojaus charakterio daugiaplaniškumą.

Žmogų lydinti meilė Bėjart'o baletuose – taip pat įvairi: platoniška, tyra, suteikianti harmoniją, bet ir žemiška, jos dėka tęsiasi gyvenimas.

Mirtis baletmeisterio nežavėjo, bet viliojo akimirka tarp gyvenimo ir mirties, amžino judėjimo ir ramybės. Mirtį baletuose jis dažnai perteikdavo moters pavidalu.

Statydamas spektaklį didelei trupei Maurice'as Bėjart'as išraiškingą ir sudėtingą choreografiją sukurdavo ne tik solistams, bet ir kordebaletui. Ryškūs ir kameriniai baletai, kuriuose pagrindines savo kūrybos idėjas žymusis choreografas gebėdavo perteikti pasitelkęs vos tris ar penkis šokėjus. Beje, choreografas puikiai jautė erdvę – nuo kamerinių scenų iki pastatymų stadionuose ir aikštėse.

Tarp žymiausių Bėjart'o pastatymų – **Ludwigo van Beethoveno** „IX simfonija“, „Malro arba dievų metamorfozės“, „Romeo ir Džuljeta“, „Šventasis pavasaris“ ir, žinoma, „Bolero“, tapęs savotiška choreografo kūrybos **emblema**.

Pagal užsienio spaudą parengė Benigna Marija Nekrošiūtė

Bendravimą su Bežaru pradėjau nuo laiško...

Maja Pliseckaja

1974 metų vasarą vieną dieną lankiausi Dubrovnike – ten vyko didelis festivalis, – ir netikėtai pakliuvau į baletu vakarą. Mieloji Sifnis šoko Bežaro „Bolero“. Tai buvo neįsivaizduojamai gerai. Aš netekau proto. Klidėjau. „Bolero“ turėjo tapti mano. Tegu aš ne pirmoji. Aš tapsiu pirmąja. Tai mano baletas. Mano...

Grįžusi į Maskvą tuoj pat ėmiausi rašyti laišką: brangusis Morisai, sužavėta, susirgau, noriu šokti, ar jūs negalėtumėte su manimi padirbėti, „Bolero“ – mano baletas... Ir visa kita tuo pačiu stiliumi...

Mūsų draugas poliglotas mano jausmingą laišką išvertė į prancūzų kalbą, vargais negalais gavo apytikrį Bežaro adresą (visa Belgija turi žinoti, kur gyvena „Bolero“ autorius), ir pašto dėžutė prarijo mano dejonas. Ar jų nesulaikys tarybinė cenzūra?..

Atsakymas neatėjo. Aišku, nenusigavo mano laiškas iki Briuselio. Perėmė, pašto šlykštynės...

Maskvos gyvenimas pamažu atvėsino mano polėkį. Rečiau sapnavosi gražus stalas, vyrų spiečius aplink jį ir aš, ryškių spindulių apšviesta, šokanti ant šito stalo.

Praėjo metai. Staiga... netikėta laimė. Andrė Tomazo, Paryžiaus ALAP atstovas, siūlo man nusifilmuoti Bežaro „Bolero“ Briuselyje. Prancūzų ir belgų produkcija televizijai.

- Bet aš niekada nešokau „Bolero“. Tik svajojau.

- Bet jūs jį matėte? Jums patinka?

- Aš pamišusi dėl jo.

- Pats Bežaras imasi mokytis jį su jumis. Savaitės užteks? Prieš filmavimą keturi spektakliai, - lyg ir įkalbinėja mane Tomazo.

- Sutinku, sutinku, sutinku, sutinku...

- Televizija moka gerus pinigus. Jeigu priimsite šį pasiūlymą, „Goskoncertas“ jau davė sutikimą.

Briuselio oro uoste mane sutinka jugoslavų Dobrijevičių pora. Abu buvę Bežaro šokėjai, abu dabar repetitoriai, abu gerai kalba rusiškai. Liuba Dobrijevič pati šoko „Bolero“, ir Bežaras pasirinko ją. Ji rodys man baletą.

- Sunki partija? - klausiu po pirmųjų pasisveikinimų.

- Sunki kvėpavimo ir įsiminimo prasme. Rytoj pradėsime. Prieš pusę valandos iki pradžios Bežaras nori jus pamatyti.

Mes susitinkame su Morisu kaip pažįstami. Nors iš arti matau jį pirmą kartą. Į mane įsminga baltai melsvi skvarbių akių vyzdžiai, juosiami juodo apvado. Žvilgsnis tiriamas ir šaltas. Jį reikia išlaikyti. Nemirktelėsiu... Įsiziūrime vienas į kitą. Jei Mefistofelis gyveno, tai jis buvo panašus į Bežarą. O gal Bežaras - į Mefistofelį?..

Liuba verčia:

- Štai jūsų laiškas, Maja. Gera prancūzų kalba. Bet man pasakė, kad jūs jos nemokate...

- Vadinasi, jūs gavote mano laišką, Morisai? Maniau - nenuėjo...

Bežaras įdeda laišką atgal į knygutę, kurią laiko kibiose rankose.

- Jūs turite tik savaitę. Nusiteikite. Jūsų pirmtakėms buvo keblumų dėl atminties. Liuba, pasakykite Majai epizodų pavadinimus, kuriuos davėte muzikai - kad sau padėtumėte. Pradėkite nuo šito...

...Muzikos legenda pasakoja, kad Raveliui, rašiusiam „Bolero“ šokėjos Idos Rubinštein

užsakymu, neužteko laiko. Ir todėl kompozitorius – skubėdamas – be galo kartojo savo ispaniško kolorito melodiją, tik keisdamas jos orkestruotę. Taip sakoma. Aš pati tuo netikiu. Bet šokėjams Ravelis davė užduotį!..

Bežaro epizodai pavadinti „atsitiktinai“: „Krabas“, „Saulė“, „Žuvis“. „B. B.“, „Vengrų šokis“, „Katė“, „Pilvas“, „Samba“... Visiems šešiolikai melodijos „regėjimų“ (mano partija programėlėje taip ir buvo vadinama – „melodija“) buvo skirti vardai.

„Saulė“ – išskleistos kaip spinduliai rankos išskėstais pirštais, tarsi besimeldžiančios dangaus šviesuliui...

„Krabas“ vardas taip pat kilo nuo rankų, kurios – netikėtai – virsdavo žnyplėmis ir sukryžiuotos smigdavo į šokėjos šonkaulius...

„B. B.“ reiškė Brižitą Bardo. Ji tada buvo pati žymiausia planetos moteris, jos manieras, eiseną ir gestus Bežaras sulydė į choreografinį įvaizdį.

„Pilvas“... Beje, jums jau tikriausiai nusibodo...

Bet kas po ko eina?.. Prieš kiekvieną naują melodiją Ravelis pateikia du taktus ritminio atsipalaidavimo. Tiems dviem taktams Bežaras sutramdydavo savo fantazijų fejerverką ir šimtus kartų kartojo paprastą spyruokliuojančių pritūpimų – plijė – formulę. Šis momentas – pats laikas šokėjai prisiminti, koks epizodas eina toliau – „Katė“ ar koks nors „Vengrų šokis“?..

Darai, darai pritūpimus – ir paniškai stengiesi prisiminti, kas dabar, kas toliau?..

Mokytis „Bolero“ buvo sunku. Visi judesiai mano kūnui nauji. Bežaras rimtai studijavo Rytų šokius – indų, Tailando, persų – ir kai kas iš jų leksikos pateko į jo choreografinį žodyną. Be to, velniška išmonė. Asimetrija. Nėra kvadratiškumo. Poliritmija. Ravelio – kas trečią taktą, Bežaro – kas ketvirtą. Net Bežaro treniruoti šokėjai suklysdavo. O kaip man – po „Gulbių ežero“ ir „Miegančiosios gražuolės“?..

Galutinai užpuola nemiga. Vėlyvą naktį naktinės lempos šviesoje peršoku visą tekstą, kurį šiandien išmokau.

Prisimenu.

Dabar pakartosime viską iš eilės. Nuo pat pradžių. Štai atmušimas, štai pritūpimas, o dabar?.. Vėl pamiršau. Atrodo, „Krabas“... Ar „Saulė“?..

Anžela Albrecht, mano Briuselio pirmtakė „Bolero“, dovanoja man savo ruošinuką. Brangus lapelis. Mažyčiai piešinėliai, keverzonės. Išties padeda.

Bet per paskutinę repeticiją su vyrais – jų, man akompanuojančių, trisdešimt – gerosios Anželos ruošinuką nuneša vėjas. Ieškok sau. Galvoje košė. Susimaišau. Bežaro veidu nubėga šešėlis.

Ne, nepavyko. Reikia pasiduoti. Per savaitę neįmanoma išmokti tūkstančio judesių, einančių galvosūkio tvarka. Reikia pasiduoti. Albrecht guosdama sako, kad „Bolero“ mokėsi tris mėnesius. Et, kad aš turėčiau dar tris dienas! Bet pirmasis pasirodymas

rytoj...

Prieinu prie Bežaro.

- Morisai, aš išvažiuoju. Negaliu įsiminti. Tai ne mano jėgoms.

- Jūs grįšite į Rusiją, nepašokusi „Bolero“?

- Nežinau, ką daryti, - košiu pro dantis savo mėgstamą posakį.

Liuba verčia.

- Aš atsistosis perėjime, salės gale, - sako Bežaras, - baltu megztiniu. Mane apšvies kišeniniu žibintuvėliu. Aš jums sufleruosiu: „Katė“. Dabar „Pilvas“. O dabar - „B. B.“... Štai taip... Suprantate mane?..

- Su tokiu sufleriu aš galiu šokti jau ir šiandien...

Kartais esu klausama, koks spektaklis mano gyvenime buvo neįprasčiausias. Štai šitas ir buvo. „Bolero“ Briuselyje su nuo publikos pasislėpusiu sufleriu tolimajame perėjime, iš apačios apšviestu spindulių pluošteliu. Su sufleriu, apsitaisiusiu baltu megztiniu. Su sufleriu, kuris buvo Bežaras. Per kiekvieną Ravelio atsipalaidavimą, sūpuodamasi plijė, aš išmeigdavau akis į apšviestą dėmę salės gale, kuri tarsi kelių eismo reguliuotojas man rodė, kur judėti toliau. Ranka kaip katės palietė ausį - toliau „Katė“. Rankos, pakilusios čardašui, - dabar „Vengrų šokis“. Rankos, pinančios pilvo šokio ornamentą, - „Samba“...

Aš nesuklydau, nesusipainiojau. Sufleris išmanė baletą. Gerai išmanė. Mano apstulbęs žvilgsnis, laukiantis suflerio, mano plastikai suteikė rituališkumo, pamaldumo. Tai patiko.

Antrą spektaklį aš vedžiau pati. Pirmojo įtampa privertė mano atmintį priimti ir suvokti visą informacijos gausą. Suflerio daugiau nereikėjo. O manierą išlaikiau. Tiksliau, jos nebuvimą. Tik pašėlusį malda. Atsiribojimas.

Po to buvo filmavimas. Bežaras koregavo mano „Bolero“ filmui. Jis pasidarė man geresnis. Patikėjo manimi. Todėl kai atsisveikindama pasakiau, kad norėčiau su juo dar ką nors padaryti, ką nors sava, nauja, jis atsakė palankiai:

- Ką gi, siūlykite temą. Aš sutinku.

Kiekvienas miestas turi savo kvapą. Aš visada tai užuodžiu. Jau oro uoste. Miunchenas kvepia automobilių lakais. Praha - kaminų dūmais. Tokijas - sojos sultimis. Madridas - migdolais. Maskva - gatvės šiukšlėmis (pagal Puškiną, „tėvynės aš beveik nekenčiu“). Briuselis - šlapių samanų ir spyglių kvapas...

„Bolero“ šokau ir filmavausi lapkritį. Trečią spektaklį - savo gimimo dieną. Man sukako penkiasdešimt. Sušokti šešiolikos minučių baletą vienai, ant stalo, basai, be akimirkos atvangos (vyrai solistei akompanuoja ant grindų, aplink stalą), vis energingiau ir energingiau - reikia pataikyti į galingą Ravelio *crescendo* - laimėjimas, kuriuo didžiuojusi. Ir dar įtikti nenuolaidžiam sufleriu...

Kai artimiausia proga perdaviau Morisui visą savo pasiūlymų registrą, jis pasirinko „Aisedorą“. „Aisedora“ buvo Ščedrino idėja. Mes tada paeiliui skaitėme karštą Duncan knygą „Mano išpažintis“, kurios seno, 1927 metų, Rygos leidimo rotaprinto kopija klaidžiojo po Maskvą.

„Bolero“ repetavau pramintais takais. Choreografinės natos buvo parašytos, jas reikėjo atlikti. „Aisedora“ buvo statoma man.

Aš vėl atvažiavau į spygliais kvepiantį Briuselį, gavusi teatro „La Moné“ direkcijos kvietimą. Vėl kiekvieną rytą keliaudavau į Bežaro mokyklos „Mudra“ klasę, pagal „Goskoncerto“ instrukciją imdama „residą“ iš taksi vairuotojų. Užsimetusi ant drėgno maudymosi kostiumėlio daigstyta chalatą skubėdavau „Mudros“ užkandinėje suvalgyti bifšteką su keptomis bulvėmis, paduodama piktosios bufetininkės Redžinos...

Muziką „Aisedorai“ parinko Bežaro pianistė Babetė Kuper. Morisas ketino visą baletą pastatyti su fortepijonu, pianistę padaryti pasirodymo dalyve. Po trumpo prologo – Aisedoros žūties – pianistė juoda koncertine suknele neskubėdama išeidavo į scenos ratą, susimąsčiusi žvelgdavo į gulintį kūną ir eidavo prie rojalio. Atgijusi Aisedora pakildavo nuo grindų ir tardavo publikai: „Ne aš sugalvojau savo šokį. Bet iki manęs jis miegojo. O aš jį pabudinau.“ Ir kreipdavosi į pianistę: „Pratimas“...

Skambėdavo Šopenas. Paskui – ištraukos iš Šuberto, Bramso, Bethoveno, Skriabino, Listo... Kaip buvo parinkta ši muzika?

Bežaras aiškino pianistei savo sumanymą, skaitė tekstą, kuris turėjo eiti prieš kiekvieną šokio numerį. Tekstas buvo pačios Aisedoros Duncan – jos minčių citatos. Babetė versdavo natas, krūvele gulėjusias ant piupitro, pagrodavo keletą taktų ir apmirusi klausdavo:

- Tai tiks?..

Bežaras pritardavo. Arba atmesdavo. Viskas labai paprasta. Muzikai atrinkti prireikė pusvalandžio, ne daugiau. Kaip Bežaras kūrė? Jis improvizavo. Bet ir rengėsi iš anksto. Atrinktai muzikai jis pritaikė namų ruošinius. Jei ruošinys netilpdavo į muzikinę frazę, Bežaras sukurdavo puikų variantą, tačiau pernelyg nenuitoldavo nuo pirminės idėjos.

Mes parengėme „Aisedorą“ per tris repeticijas. Ketvirta – smulkios detalės ir padailinimas. Vienas numeris – „Marselietė“ – specialiai buvo išskirtas iš kamerinio fortepijono skambesio. „Marselietė“ ėjo pagal orkestro įrašą. Tai irgi buvo tarsi citata, dokumentinė iškarpa, aplikacija. Aisedora mėgo pradėti savo koncertus iššūkiu – „Internacionalu“ ar „Marseliete“. Šitą ištrauką Bežaras man parodė per penkias minutes. Ji buvo sukurta – be abejonės – iš anksto.

Kaip galima apsieiti be Jesenino? Ir Bežaras prašo manęs:

- Maja, paskaitykite ką nors iš Jesenino. Ką pamenate.

Aš skaitau, kas man pirmiausia ateina į galvą.

Bežaras nesupranta nė žodžio, bet linksi savo mefistofeliška galva:

- Tinka. Paliekame.

Man patiko, kad apmąstymams Bežaras skyrė mažiausiai repeticijų laiko. Jei jis būtų jį švaistęs, kaip tai daro Maskvos pusiau profesionalai, nebūtų sukūręs tiek įvairiausių baletų.

„Aisedoros“ premjera įvyko Monake. Ten, Monake, Aisedora ir žuvo, uždusinta savo šaliko. Prieš penkiasdešimt metų. Jai buvo penkiasdešimt. Mes tarsi minime dvi datas: man irgi penkiasdešimt, bet dabar jau su uodegėle...

Baletu pabaigoje į sceną išbėga vaikai. Bežaras jiems pastatė mizanscenas, ne šoki. Bet vaikai – svarbu. Tai išreiškia Aisedoros mokyklos idėją. Sakau publikai: „Aš kalbėjau apie savo mokyklą... bet manęs nesuprasdavo“. Ar mane supranta? Viskas – misterija. Baltaplaukė mergaitė tūptelėdama įteikia man puokštę lauko gėlių. Bežaras pats jas šiandien išrinko gėlių krautuvėlėje. Ar tinkama puokštė? Tai irgi svarbu. Nuo pat avanscenos krašto metu gėles į parterį, žmonėms. Taip darydavo Aisedora. Gėlės – tai jos siela...

... Cypia stabdžiai, dvidešimt šešių metrų šalis, šalis per visą sceną, apipainiojantis šokėją, tarsi šilko kokonas. Tamsa...

Tai, kad aš dirbu su Bežaru, kelia bruzdesį baletu Maskvoje. Aš nepraleidžiu progos – ar interviu, ar televizijos laida – papasakoti apie didįjį choreografą iš Briuselio, naujų pasaulių atradėją. Valdininkus tai siutina, mano teatro vadovybę – taip pat, bet aš užsispyrusi ir toliau „šviečiu liaudį“.

Neseniai man papasakojo, kad nusikaltėlius „Alkatraso“ kalėjime San Franciske maudo po šiltu dušu. Kad kūnas visai atprastų nuo šalčio – tenykštės įlankos vanduo ledinis. Visi bėgliai, puolę plaukti, nepasiekdavo kranto. Pripratęs prie šilumos organizmas sušaldavo ir žūdavo. Mūsų publiką taip pat skalaudavo šiltu vandeniu. Menki Vyriausiojo baletai pateikiami kaip neblėstantys šedevrai. Nėra kitų horizontų, ir viskas. Mano propaganda, padauginta iš uždrausto vaisiaus dėsnio, turėjo poveikį. Bežaro vardą ėmė gauti paslaptingo aureolė...

Bet po „Aisedoros“ dar buvo ir „Leda“. Dvidešimt dviejų minučių baletas su Chorche Donu. Buvo 1979 metai. Bet prieš tai – nedidelė priešistorė.

Prieš metus iki to savo kūrybos vakare, kuriame buvo minima mano šokio Didžiojo teatro scenoje trisdešimt penkerių metų sukaktis, man labai sunkiai pavyko įtikinti įtraukti į programą Bežaro „Bolero“. Teko tiesiog išplėsti jį. Konfliktas pasiekė vyriausybę ir finalinis leidimas atėjo likus parai iki pasirodymo. Smulčiau tai aprašysiu kitame skyriuje. Tai, kas vyko su Bežaro kūrinium, negali nekelti susidomėjimo...

Mano kova su valdžia dėl „Bolero“ atsiliepė po metų, kai, gavusi Bežaro kvietimą pastatyti naują baletą su Donu, aš – tarybinis gyvenimas niekuo nepasikeitė – pradėjau forminti dokumentus išvykai į užsienį. O išvažiuoti turėjau gal jau šimtą kartą. Bet, kaip ir visiems, kaip ir anksčiau, man reikėjo charakteristikos. Su trimis nelemtais parašais: direkcijos, partijos komiteto, profsąjungos komiteto. Be teatro charakteristikos „Goskoncertas“ bejėgis įforminti kelionę.

Partijos komiteto sekretorius buvo violončelininkas Ščenkovas. Jis ir pradėjo vykdyti kažkieno piktą valią – sukliudyti mano naują susitikimą su Bežaru. Tai buvo daroma paprastai, paprasčiau nesugalvosi. Ščenkovas išvažiavo. Šiandien jau nebebus. Ak, nespėjo pasirašyti. Į CK skubiai iškvietė. Vienas negali, turi pasitarti su kitais partijos biuro nariais. Partijos biuro susirinkimas kitą trečiadienį... Kai šią dainą man dainuodavo mano karjeros pradžioje, būdavo šlykštu, bet netgi turėjo idiotišką logiką. Dabar toks pasityčiojimas buvo nepakeliamas.

Aš, kaip įsiutintas liūtas, puoliau prie viršinių durų. Bet visi – aš nedaugelį pasiekiau, buvo rugpjūtis, atostogų metas – gražindavo mane pas nesugaunamąjį Ščenkovą. Mes negalime nurodinėti partinės organizacijos sekretoriui. Dabar pas mus demokratija (kada ji Rusijoje buvo ir bus!). Ščenkovas pasirašys. Aplinkybių sutapimas... Bežaro vardas nepadėjo. Valdininkų ausys, atrodo, jo nesuprato.

Ščenkovas mano charakteristikos taip ir nepasirašė. Viskas žlugo. Nebus „Ledos“. Ištikta nevilties – aš viena, Rodiono nėra Maskvoje – puolu pas savo senąjį gelbėtoją Pitovranovą. Jis (jau seniai nebedirba KGB) padeda man susisiekti su Filipu Bobkovu, duoda jo telefoną. Bobkovas – KGB pirmininko pavaduotojas. Paties pragaro išpera – pagal tarybinio gyvenimo logiką, – bet štai jums... Aš užtinku jį iš pirmo karto. Jis pats pakelia ragelį. Neskubindamas, kantriai išklauso mano nerišlią dejonę: viskas prapuolė, „Ledos“ nebus, poryt paskirta pirma pastatymo repeticija su Bežaru... Ir iš karto, be jokio išsisukinėjimo, ramiai sako:

– Jūs važiuosite. Sakau visiškai tvirtai. Tai jūsų direktoriaus Ivanovo bukaprotystė...

(O Ivanovą dar pasieksiu. Pažadu tau, skaitytojau...)

Aš tikrai žinau, kad Filipas Bobkovas padėjo daugeliui, daug ką ištraukė iš bėdų. Vėliau ir man teko dar kartą ieškoti jo užtarimo, kad perkirsčiau naują mazgą, kuriuo mano likimą susaistė mūsų nelaisvas tarybinis gyvenimas. Kad nutraukčiau naują intrigų ir šlykštybių voratinklį, į kurį dar ne kartą neapdairiai buvau įsipainiojusi. Mano genetika ragino mane prisiminti gera. Aš paklusau ir paklusiu šiam šauksmui!..

(...Kai skaičiau šį skyrių Vladimirui Voinovičiui, jis padarė man griežtą pastabą:

– Padėti žinomai balerinai Bobkovui buvo nesudėtinga. O tuo pačiu metu jis darė piktadariškus darbus. Susimąstykite.

Aš sutrikau:

– Bobkovas padėjo ne tik man. Aš jums nurodysiu daugybę pavardžių – Bela Achmadulina, Jakobsonas, Bogatyriovas, Miagkovas... O jei jo vietoje būtų buvęs koks nors?...

– Tikiu jums, kad jis padėjo. Bet tuo pačiu metu Bobkovas darė piktadariškus darbus...

– Bet man juk jis darė gera! Jei jis nebūtų įsikišęs, nebūtų buvę Bežaro „Ledos“... Aš prisimenu, kaip visa tai buvo. Aš noriu rašyti tiesą.

– Bet jūs negalite rašyti tik savos tiesos. Juk buvo dar ir šalies tiesa...

Mūsų pokalbis baigėsi daugtaškiu...)

Ir aš vis dėlto išskridau. Išskridau! Į Briuselį!! Be charakteristikos. Be niekingo violončelininko Ščenkovo parašo. Nonsensas... Be charakteristikos į užsienį. Tikriausiai pirmas atvejis nuo 1917 metų. „Goskoncertas“ maloningai įteikė man pasą ir lėktuvo bilietą likus valandai iki skrydžio. Aš spėjau į lėktuvą...

Pasiuntinybės kurtai, kažką pasitikdami oro uoste, nustebo mane išvydę:

- Kaip?! Jūs atskridote?! Mes jūsų nelaukėme! Pasiuntinys prieštaravo. Pliseckaja - Didžiojo teatro, ne Bežaro trupės balerina...

Kas pasiuntiniui pakišo mintį prieštarauti? Ką, darbų, be Maskvos balerinos repertuaro, mažai?..

Štai toks ir buvo mano gyvenimas. Visą gyvenimą manęs kur nors neišleisdavo. O aš blaškiausi, vargau, plyšavau, kad leistų, išleistų. Štai toks ir buvo mano gyvenimas...

Briuselio oro uoste manęs niekas nepasitiko, jau nelaukė. Ir aš taksi vargais negalais nusigavau iki „Mudros“. Adresą prisiminiau - Rue Bara 103.

Bežaras apsidžiaugė. Ir - kaip niekur nieko:

- Persirenkite, apšilkite, pradėsime repetuoti...

Jau visai sutemus Bežaro sekretorė Sonia nuvežė mane su lagaminu į viešbutį. Ir aš, pakartojusi tai, ką tik ką pastatė Bežaras, nurimau prieš pat rytą.

Mes repetavome po du kartus per dieną. Kaip pašėlę. 12.30 ir penktą. Darbas mane nepaprastai sudomino.

Muzika buvo japoniška, senojo „No“ teatro. Gailiai sklendė, virkavo vieniša fleita, bumbsėjo būgnai. Aš dar niekada nešokau pagal tokius garsus. Bet baletas prasidėjo... Sen Sanso „Mirštančia gulbe“. Paskui Morisas perspėjo:

- Vieną vakarą „Ledos“ ir „Mirštančios gulgės“ nešokite.

Siužete Bežaras sujungė dvi senąsias legendas: visiems žinomą graikų - apie Ledą ir Gulbę ir japonų - apie jauną žvejį, įsimylėjusį pranašingą paukštę. Žvejys trokšta apnuoginti paukštę ir numeta jos plunksnas. Iš Japonijos atėjo muzika ir mano kostiumas. Aš pradėdavau baletą gulgės sijonėliu, paskui partneris nuplėsdavo jį nuo manęs, apdengdamas savo rankas mano gulgės plunksnomis (dabar žvejys - Gulbė). Aš likdavau trumpa tunika. Bet ateidavo eilė ir jai, Gulbė nuplėsdavo tuniką ir aš - su kūno spalvos triko. Suprask - nuoga. Toliauėjo tokie palaikymai, kad jei draugas Ivanovas su tarybiniu pasiuntiniu būtų žvilgtelėję į repetacijų salę, draugas Ivanovas ir pasiuntinys visą gyvenimą būtų likę mikniais...

Partneris - mano neužmirštamasis, gerasis Chorché Donas - buvo nuostabus. Jis gražus. Skulptūriškas. Karališkas.

Repeticijose Donas būdavo kantrus ir labai susikaupęs. Kiekvieną Bežaro žodį

priimdavo rimtai ir dėmesingai. Donas stengėsi atlikti kiekvieną smulkmeną, kiekvieną choreografo plastinio teksto mažmožį. Buvo paklusnus Bežarui. Bet Bežaras nuostabiai, nuodugniai pažinojo šokėjo prigimtį ir galimybes. Lininių Chorchės plaukų kepurė kuteno mano riešus ir kaklą, stambūs prakaito lašai drėkino mano repeticijų maudymosi kostiumėlių, jo ilga iškirpte ritosi per duobutę žemyn, šaldydami mano nugarą. Mes dirbome be atokvėpio. Vienas nuostabus pastebėjimas. Aš ateidavau į repeticiją, kaip tai visada būna baletu gyvenime, tai geliančia pėda, tai laužiančia nugarą, tai dar su kokia nors bėda. Prieš pradėdama būgštaudama svarstydavau – ar nepaprašius šiandien Moriso pasigailėjimo, atvangos. Bet matydama griežtą, nusiteikusį darbui Chorchės veidą, atidėdavau savo kapituliantiškus ketinimus. Pradėdavau puse kojos, paskui išsijudindavau, užsidegdavau. Ir, stebuklas, kaskart į repeticijos pabaigą skausmas praeidavo. Išsivadėdavo. Aš vėl būdavau sveika. „Ledos“ choreografija mane išgydydavo. Tarsi joga.

Premjera įvyko Paryžiuje. Aš šokau „Ledą“ – visada su Chorche Donu, kito partnerio neturėjau – Briuselyje, Buenos Airėse, San Paule, Rio de Žaneire, Tokijuje... bet niekada negalėjau parodyti jos Maskvoje. Maskviečiai „Ledos“ taip ir nepamatė. Pernelyg laisvą, nevaržomą baletą pastatė Bežaras. O dabar ir Donas išėjo iš gyvenimo...

Aš su Bežaru turėjau ir kitų sumanymų. Mes vos nesiėmėme „Nevos prospekto“ pagal Gogolį. Net laiką buvome numatę...

Tiesą sakant, uždegti Bežarą buvo nesudėtinga. Kuo labiau neįtikėtina, paradoksali užduotis buvo jam siūloma, tuo lengviau ji rasdavo atgarsį. Kartą po spektaklio, vėlyvą vakarą sėdėdama Moriso namuose, Briuselyje, tarp kitko paminėjau Tolstojaus „Ivano Iljičiaus mirtį“. Bežaras nutilo pusiau žodžio ir staigiai nuskubėjo į savo biblioteką. Po kelių minučių grįžo su atversta knyga – tai buvo Tolstojaus apysaka.

– „Ivano Iljičiaus mirtis“ – vyriškas baletas. Jei būtų moteriškas... – pajuokavau aš.

Bet Bežaras manęs jau negirdėjo, jis įsigilino į skaitymą...

Bežaro trupė nusigavo iki Rusijos. Pagaliau! Bethoveno Devintoji simfonija, „Petraška“, „Šventasis pavasaris“... Mano pasirodymo programoje nėra. O kodėl Maskvoje nesušokus „Aisedoros“? Kodėl neprisiminus jos toje scenoje, į kurią ji tiek kartų kilo, neperskaičius kalbą suprantančiai salei Jesenino eilių... Kodėl?..

Mane tikina: senų seniausiai suderinta su „Goskoncertu“, nieko negalima pakeisti, pridėti – gremėzdiška, publika pavargs, neišlaikys.

Aš kalbu su Morisu. Tyli. Jis nenori konflikto. Mano gerbėjai – patikėkite, ne mano valia – užpila Didįjį teatrą ir Bežarą laiškais. Bežaro trupės lenkai, žinantys nostalgijos kainą, aiškina Bežarui, kad reikia duoti Majai galimybę nors kartą šokti su jais Maskvoje, čia ji mylima...

Trečiam pasirodymui Didžiajame teatre Bežaras vis dėlto pridėdavo mano „Aisedorą“. Babetė Kuper liko Briuselyje, skambins Nataša Gavrilova. Parenkame jai suknelę. Aš skubiai mokau vaikus finalinei scenai. Lauko gėlių puokštė jau stovi mano persirengimo kambaryje emaliuotame kibirėlyje. Mes pasirenę.

Spektaklį aš tikrai užtempiau. Po „Aisedoros“ trisdešimt dvi minutes ėjau lenktis (pagal režisieriaus chronometrą). Viena, su vaikais, su pianiste, išvedžiau susijaudinusi Bežarą, vėl viena... Iš aukštų krinta rožių žiedlapių lietūs. Man tai buvo laimingas vakaras. Maskviečiai parodė man visą savo meilę, palankumą, džiaugėsi kartu su manimi, kad teisingumas laimėjo.

Už šitą „Aisedorą“ Maskvoje gavau dvi dovanas. Bežaras, truputį susigėdęs dėl savo pirmojo neryžtingumo santykiuose su „Goskoncertu“, padovanojo man segę su alyvine emaliuota našlaite, viduryje papuošta mažyčiu briliantu. Senovinio rusų Faberžė darbo. Dabar aš ją laikau rankose, Morisai...

Chorché Donas - mano nepamirštamasis, brangusis Chorché Donas - mums kitą kartą susitikus „Ledoje“ paduoda man miniatiūrinę odinę dėžutę. Ten - auksinis žiedas su safyru.

- Tai jums, Maja, už Aisedorą Maskvoje. Prisimenate ją?..

Rašau šias eilutes su Dono žiedu ant piršto. Aš jį labai saugau.

Tu girdi mane, Chorche Donai?..

Iš knygos „Aš - Maja Pliseckaja“

(Lietuvos muzikų sąjunga, 1999)